

ÇALIŞILAN DEPARTMANIN KREDİ DERECELENDİRMEYE ETKİSİ VE TÜRKİYE KATILIM BANKALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tiğınçe OKTAR*

Mehmet YEŞİLYAPRAK**

ÖZET

Bu çalışma, çalışılan departmanın kredi derecelendirmeye etkisi ve Türkiye katılım bankalarında yapılan uygulamaların açıklamasını amaçlamaktadır. Katılım bankalarında, çalışılan bölüm içerisinde yapılan derecelendirmenin etkisi çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Türkiye de faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi derecelendirmesi yaparken çalışılan departmanın etkisine dayalı bir uygulamaya yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Derecelendirme, katılım bankası, objektif kriterler, subjektif kriterler, risk analizi.

JEL Sınıflaması: G10, G24

ABSTRACT

This paper aims to explain the effect of the departments that is worked in a bank and the applications of Turkish Participation Banks. The effect of department worked on the credit rating at Participation Banks is the main subject of this paper. In addition to that, an application has been included to show the effect of the Department worked in a bank to credit rating.

Key Words: Rating, Participation Banks, Objective Criterias, Subjective Criterias, Risk Analysis

JEL Classification: G10, G24

* Prof.Dr., Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı, toktar@marmara.edu.tr

**Dr, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. Tophane Şube Müdürü,
mehmet.yesilyaprak@turkiyefinans.com.tr

1.GİRİŞ

19. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri'nde borç talep edenler ile bu kişilere fon temin edenler arasındaki ilişkilerin resmi bazda gelişmesini sağlamak amacıyla derecelendirmenin temelleri atılmıştır. İlerleyen zamanlarda iç piyasaların gelişmesine ve daha sonra da uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızlı bir büyüme trendine girmesine imkan tanımıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ticari veya bireysel kredi talebinde bulunanların kredibilitesinin değerlendirilmesi subjektif (kalitatif) bir sahaydı. Bankalar müşteriler ile bizzat görüşüp, kredi talep edenin kredibilitesi hakkında subjektif kanaatlerine ve alanında tecrübeli uzmanlarına başvuruyorlardı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uzman kişilere ulaşmak kolay olmadığı için özellikle İngiltere ve ABD'de kredi değerlemede objektif (kantitatif) metotlar kullanılmaya başladı.

Son yıllarda dünya finans sisteminde ve Türk finans sisteminde yaşanan dalgalanmalar bankacılık sektöründe kredi derecelendirmenin önemini tekrar ön plana çıkarmıştır. Basel II süreci ile de uygulaması planlanan fakat daha sonra uygulaması askıya alınmış olan firmaların derecelendirmesi önemi her geçen gün artmaktadır.

Finans sektörünün lokomotifini sayılan bankaların kredi tahsislerinin önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bankaların aktifleri incelendiğinde kredilerin ağırlığı dikkatten kaçmamaktadır. Aktifin de kalitesi bankaların rakipleri karşısında üstünlüğünü ve piyasa da olan değerliliğini göstermektedir. Dolayısıyla kredi derecelendirme bugün olduğu gibi gelecekte de finans sektörü için önemli olacaktır.

Giriş kısmında çalışmanın amacına değinilmiştir. İkinci bölümde derecelendirme kavramı, önemi ve gelişimi açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde kredi derecelendirmenin çatısını oluşturan objektif ve subjektif kriterler incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise, Türkiye de faaliyet gösteren katılım bankalarının kredi derecelendirmesi yaparken çalışılan departmanın etkisine dayalı bir uygulamaya yer verilmiştir.

2.KATILIM BANKALARINDA KREDİ DERECELENDİRMESİ

Katılım bankalarında derecelendirme kavramı, derecelendirmenin önemi, derecelendirmenin gelişimi bu bölümde izah edilmiştir.

2.1. Derecelendirme (Rating) Kavramı, Tanımı ve Önemi

Her geçen gün büyüyen kredi pazarları ve globalleşme ile birlikte; yatırımcılar, menkul kıymet ihraç eden kurumlar ve diğer girişimciler için yeni finansal fırsatlar meydana getirmektedir. Bu oluşan yeni fırsatlarla birlikte yeni risklerde doğurmaktadır. Kredi pazarlayan kurumlar yeni ulusal ve uluslararası pazarlara açıldıklarında borçlanacak kurumun kredi değerliliğinin belirlenmesindeki temel gösterge; ulusal ekonomilerin farklılıkları, değişen muhasebe uygulamaları, ulusal dil ve kültür engelleri nedeniyle oldukça zorlaşmıştır. (Gürman 1994, 30) Bu noktada derecelendirme kavramının önemi ortaya çıkmaktadır.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda kayıtlı tebliğin 3'ncü maddesinde derecelendirme; "ortakların ve sermaye piyasası kurumlarının risk durumları ve ödeyebilirliklerinin, borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz vb yükümlülüklerin vadelerinde karşılanabilme riskinin derecelendirme kuruluşları tarafından değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti" (Sunalı ve Usman 1999, 48) şeklinde tanımlanmıştır.

Derecelendirme, borç talep edenler ile menkul kıymet ihraç edenlerin, kredi değerliliğinin ve finansal yapının ortaya koyulması faaliyeti, "derece ise derecelendirme faaliyeti sonucunda, derecelendirilen kuruluşa atfedilen not olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle derecelendirme, borçlanan tarafın kredibilitesinin sistematik bir biçimde ortaya konulması işlemidir" (Alp ve Üstündağ, 2007, 1).

Derecelendirme borçlunun geri ödeme kapasitesini ölçmeye yarayan ve bu nedenle sermaye piyasasındaki rolünü değerlendiren bir görüş olarak da yorumlanmaktadır. Derecelendirme sermaye piyasasında faaliyet gösteren kurumlara, yatırımcılara, aracılara ve düzenleyicilere değerlendirmelerinde yardımcı olacak sembollerden oluşmaktadır (Nye ve Eke, 2004, s.1).

Basel II bankacılık uzlaşısı ile birlikte derecelendirme kavramı bankacılık ve finans sektörünün gündeminde önemli bir yer almıştır. Basel II, derecelendirmeyi içsel ve dışsal olmak üzere iki farklı şekilde ele almaktadır (Scott, 2005, 197).

İçsel derecelendirme bankaların kredi müşterilerinin risklerinin, ratinglerinin bankalar tarafından yapılmasını ifade eder. Bu tür içsel derecelendirme sonuçlarını bankaların düzenleyici otoriteleri dışında, kamuoyuna açıklamak için bir zorunlulukları bulunmamaktadır.

Dışsal derecelendirmede ise kredi derecelendirme kuruluşları tarafından piyasalara açıklanan sonuçları ile yapılan bir kredi riski değerlendirmesidir. Derecelendirme kuruluşları, şirketin ve borç enstrümanlarının kredi değerliliğini tarafsız olarak ölçmek gibi bir amaç üstlenmiştir.

Derecelendirme, bilginin paylaşılmasını kolaylaştırdığı gibi finans piyasalarında faaliyet gösteren oyuncular için yol gösterici niteliktedir. “Birçok yatırım şirketi, yatırım kurallarını belirlerken derecelendirme seviyelerini esas almaya başladığı gibi, Merkez Bankaları gibi kamu otoriteleri yatırım kararlarında belli derecelendirme seviyelerin altında kalan yatırımları yapmamaktadır” (Berker, 2008, 57).

90’lı yıllarda ve 2000’li yılların başında finans piyasalarında sık görülen krizler yoğun olarak finansal altyapıdaki eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir borç enstrümanı ihraç eden taraf üstlendiği riskin bilincine varmak zorundadır. Bu nedenle ek borcun getirdiği marjinal maliyetin ve riskin mutlaka çok iyi hesaplanması gerekmektedir. Derecelendirme borçlu yönünden de gereken finansal değerlendirmeyi içerir (Dorsey, 1998, 17). Derecelendirme yatırımcılara; şirketlere; bankalara ve finans kuruluşlarına; sermaye piyasalarına ve borsaya; özelleştirmeye, para ve finans kuruluşlarına, verdiği bağımsız görüşlerle yardımcı olur.

2.2. Derecelendirmenin Gelişimi

“19. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri’nde borç talebinde bulunanlar ile bu kişilere fon temin edenler arasındaki ilişkilerin resmi bazda gelişmesini sağlamak amacıyla ortaya konulan bir enstrüman olan derecelendirme, iç piyasaların gelişmesine ve zamanla uluslararası alanda da sermaye piyasalarının hızlı bir büyüme trendine

girmesine imkan tanımıştır. Piyasalarda ortaya çıkan çeşitlenme de derecelendirme işleminin giderek daha fazla kullanılmasına neden olmuştur” (Babuşcu, 1997, 5).

İkinci Dünya Savaşı öncesi işletme veya özel kredi alanında bir borçlunun kredibilitesinin değerlendirilmesi subjektif (kalitatif) bir sahaydı. Bankalar müşteriler ile bizzat görüşüp, borç talep edenin kredibilitesi hakkında subjektif kanaatlerine ve uzun yıllara dayalı tecrübelerine göre değerlendirmelerini yapan kredi uzmanlarına başvuruyorlardı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uzman kişilere ulaşmak zor olduğu için özellikle İngiltere ve ABD’de kredi değerlemede objektif (kantitatif) metotlar kullanılmaya başladı (Yalkın, 2007, 77).

Borçluyu değerlendirmede birçok metot kullanılmaktadır. Bunlardan en önemlileri ve tanınan üç kategori (Giese ve Boyacıoğlu, 2003, 70);

Klasik skorlama modelleri,

Metron modelleri,

Yapay sinir ağları,

Skorlama modelleri en eski ve en çok kullanılan yöntemlerdir.

3. KATILIM BANKALARINDA KREDİ KRİTERLERİ

Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi Katılım bankalarında da kredi derecelendirmesi yapılırken objektif ve subjektif kriterlerden yararlanılmaktadır.

3.1. Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmede Kullanılan Objektif (Kanditatif) Kriterler

Finansal analizin amacı, herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin faaliyetleri sonucu oluşan finansal tabloların incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Analiz, inceleme konusu olan firmanın kendisi tarafından yapıldığında “iç finansal analiz”, işletme dışı gerçek kişi ya da tüzel kişiler tarafından yapıldığında ise “dış finansal analiz” olarak adlandırılmaktadır. İçsel analiz yönteminde, yöneticilerin karar vermesi için planlama ve kontrol bilgileri yönetime sunulur. Dışsal analize ilgi duyanlar ise; işletme ortakları, işletmeyi satın almak ya da işletmeye iştirak etmek isteyen yatırımcılar, alacaklılar

(bankalar, satıcılar, alıcılar), rakip işletmeler, sendikalar, işletme çalışanları ve devlettir (Berk, 2003, 33).

“Kredi taleplerin değerlendirilmesinde sayısal verinin analizine dayalı objektif değerlendirmenin 2. Dünya Savaşı sırasında başladığı, daha önceki dönemlerde ise bu konudaki kararların, bankacılığın öznel değerlendirmelerin ya da kredi talep eden kuruluşların prestijine göre verdikleri bilinmektedir” (Tatlıdil ve Özel, 2005, 46).

Bankaların, bu kısımda subjektif kriter dışında, genellikle kredi taleplerini değerlendirmede uyguladıkları objektif yöntemler; yaptıkları araştırmalar ve topladıkları bilgiler ilgili firmayı tanıyıp, onun potansiyelini ölçmek şeklindedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmektedir (Şen, 2004, 1);

İşletmeden geçmiş birkaç yıla ait en son denetlenmiş finansal tabloları talep edilip son dönem detay mizanları istenir,

İşletmenin ve işletme ortaklarının ipoteğe konu olabilecek mal varlıkları ve bunların üzerindeki mevcut ipotekler incelenir,

İşletmenin verebileceği her türlü teminatları incelenir,

İşletme ile ilgili piyasa istihbaratı yapılır,

O işletmenin kendi bankaları ve diğer bankalar ile ilişkileri ve işlem hacmi araştırılarak, toplam kredi limitleri ve riskleri hakkında bilgi sahibi olunur.

Ellerine ulaşan tüm bilgileri kredi değerlendirme teknikleri, finansal analizler, nakit akım yaklaşımları veya daha birçok analiz yardımıyla değerlendirilir. İstihbarat sonuçlarını, işletmenin onlarda tutacağı nakit bloke tutarını ve banka üzerinden geçirecekleri para hareketlerini de görür, bireysel bilgi ve tecrübelerini de ekleyerek, kredi talebi konusunda bir sonuca varırlar (Şen, 2004, 1).

Analistler, yukarıda sözü edilen verilerin yanında aşağıdaki konulara da cevap almaya çalışmaktadır (Şen, 2004, 1);

Kredi talebinde bulunan işletmelerden istenen finansal bilgiler tüm gerçekleri yansıtıyor mu?

Denetleme şirketleri, yapılan işlemlerin usul yönünden ve kurallara uygun olarak yapılıp yapılmadığını mı denetliyor?

Firma tüm işlemlerini resmi olarak yapmıyorsa, yani resmi kayıtlara, mizana girmemişse, denetim şirketlerinin raporları işletmenin bütün faaliyet performansını yansıtabilecek mi?

İşletmenin kayıtları Vergi Usul Kanunları paralelinde mi oluşturulmuş?

Elimize ulaşan verilerden, işletmenin gerçek performansını tam olarak gösterdiğinden emin miyiz?

Emniyet için alınan teminat ve ipoteklerin, hem gerçek değerinde, hem de sağlam ve güvenilir olduğundan emin misiniz?

Yaptığınız istihbaratlar sağlam ve güvenilir addedilebilir mi?

Size sunulan projelerin fizibiliteyi güvenilir mi?

Yapılmış anlaşmalar beklenen standartlarda mı?

Kazanılmış ihaleler, yapılabilir şartlara sahip mi?

Projeler kârlı mı, nakit geri dönüş planı uygun mu?

Proje belirtildiği gibi doğru yönde mi ilerliyor?

Kredi talep eden işletmeler, sizden aldıkları bu kaynağı doğru ve gösterdiği alanda kullanıyorlar mı?

Devam eden bir projenin veya yapının biteceğinden emin misiniz?

Kötü niyet ve kandırma hep olacak ama iyi niyetle düşünürsek de şu soruyu sormak gerekmektedir (Şen, 2004, 1):

İşletmeler gelecek için kaynak talebinde bulunurken, bankalar işletmelerin geçmişlerini kredilendirmiyor mu?

Bankalar, işletmelerin geçmişleri ile ilgileniyor. Yaşanan olayları, fiili kayıtları inceleyerek, kendilerince oluşturdukları formatlar paralelinde karara varırlar (Şen, 2004, 1).

Finansal analizin hesaplanmasında aşağıdaki yöntemler kullanılmaktadır (Çabuk ve Lazol 2005, 145):

Dikey Yüzde Yöntemi İle Analizi,

Karşılaştırmalı Mali Tablolar Analizi,

Eğilim (Trend) Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz,

Oran Analizleri,

Derecelendirme kuruluşları, işletmenin finansal yapısını ve finansal riskini belirlemede nakit akış analizlerini ve yaygın olarak da oran analizlerini kullanmaktadırlar. Derecelendirme açısından, işletmenin kârlılığından ziyade mevcut kaynakları ile nakit yaratabilme gücü daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle derecelendirme kuruluşları finansal analizlerde, nakit akış tabanlı ölçülere özsermaye tabanlı ölçülerden daha fazla ağırlık vermektedirler.

Finansal analiz çalışmaları, işletmelerin geçmişe dönük 3 veya 5 yıllık mali tabloları ile ayrıca geleceğe yönelik finansal tahminleri (bütçeleri) birlikte ele alınarak yapılmaktadır. Bu çalışmalarda nakit akış analizleri odak noktası olmakta, işletmenin borç ödeme kapasitesinin göstergesi olan nakit yaratma gücü değerlendirilmektedir. Ayrıca oran analizleri ile işletmenin finansal yapısında zaman içindeki gelişim ve değişimler sektördeki benzer işletmeler ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye de faaliyet gösteren katılım bankaları, Tablo 3.1. de görüldüğü üzere; Albaraka Türk Katılım bankası A.Ş., Asya Katılım bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım bankası A.Ş. kredi derecelendirmesi yaparken; objektif kriterlerin değerlendirilmesinde aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi 4 ayrı analiz yönteminin hepsini uygulamaktadırlar.

Tablo – 3.1. Türkiye Katılım Bankalarının Kullandığı Firma Derecelendirme Analiz Yöntemleri

	Türkiye Finans	Albaraka Türk	Bank Asya	Kuveyt Türk
Trend analizi	☐	☐	☐	☐
Karşılaştırmalı Tablolar Analizi	☐	☐	☐	☐
Yüzde Yöntemiyle Analiz (Dikey Analiz)	☐	☐	☐	☐
Oran (Rasyo) Analizi	☐	☐	☐	☐

Kaynak: Katılım Bankaları çalışanları ile yapılan mülakatlar.

3.2. Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesinde Kullanılan Subjektif (Kalitatif) Kriterler

Bazı çalışmalarda yapılan kârlılık analizleri sonucunda subjektif faktörlerin kamuya açık muhasebe bilgileri ile de uyumsuz olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. “Hatta, subjektif kriterlerin incelenen örneklerin üçte birinde karar verici durumda olduğu görülmüştür. Öte yandan, firmanın toplam derecelendirme notunu da yükseltici bir etkide bulunmaktadır. Objektif ve subjektif kriterlerin birbirleri ile ters yönde olması halinde ise subjektif kriterlerin tüm derecelendirme raporunu etkilediği görülmektedir. Subjektif kriterlerin ağırlığının artması da yine bu faktörlerin toplam derecelendirme notunu etkileme derecesini değiştirmektedir” (Brunner vd., 2000, 1).

Yapılan bazı spesifik araştırma sonuçlarında subjektif kriterlerin temellerine ilişkin incelemeler de gerçekleştirilmiştir. Buna göre, subjektif kriterler istatistiksel olarak somut gerçekliklere bağlı olmakla birlikte aynı zamanda ek bir bilgi kaynağı olarak da görülmektedir. Buzdağı benzetmesi kullanıldığı takdirde, subjektif gerçekler yüzeyin altında yer alırken objektif gerçekler yüzeyin üstünde yer almaktadır. Ancak, ikinci kategori birincisi tarafından etkilenmekte buna rağmen ileriye dönük perspektiflerde tahminlere güç katmaktadır. Subjektif ve objektif bilgi arasındaki bu karşılıklı etkileşim, subjektif kanaatleri oluştururken objektif bilgiyi fazla kullanma riskini de taşımaktadır (Cornee, 2010, 18).

Aynı zamanda, subjektif değerlendirmeler banka ile kredi alan müşteri arasındaki uzun süreli ilişkilerden de etkilenmektedir. Dolayısı ile bu uzun süreli ilişkilerden elde edilen bilginin finansal aracı kurumlar arasında paylaşılması da anlamlı olabilecektir (Cornee, 2010, 18).

Kredi derecelendirmesi yaparken değerlendirilen subjektif kriterlerin bazılarını aşağıdaki gibi sayılabilir (Akgüç, 2010, “a”, 362-364):

A-Ülke Riski Analizi

a- Politik Risk

b- Ekonomik Risk

B- Endüstri (Sektör) Riski Analizi

a- Rekabet Ortamı

b-Teknolojik Değişmeler

c- Maliyet Faktörleri

d-Yasal Düzenlemeler

C-. İşletme (Firma) Riski Analizi

4.ÇALIŞILAN DEPARTMANIN KREDİ DERECELENDİRMEYE ETKİSİ VE KATILIM BANKALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Katılım bankalarında kredi derecelendirmesi bankaların kredi riskinin temelini oluşturmaktadır. Araştırma, Türkiye'deki mevcut dört ayrı katılım bankasının derecelendirmeyi nasıl yaptıkları ve hangi yöntemi uyguladıkları sorularının cevaplarını ortaya koymaktadır.

Katılım bankaları kredi kullandıracağı firmaların kredi derecelerini kendi içsel derecelendirme yöntemleri ile belirlemelidirler. Basel II Sermaye Uzlaşısı Kriterleri, katılım bankaları kendilerinden kredi talebinde bulunan işletmelerin, ulusal otoritenin de kabul ettiği içsel derecelendirme yöntemi ile kredi değerliliğinin tespit etmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede katılım bankaları, kendi içsel derecelendirme yöntemlerini, teknolojideki ilerlemeleri de arkalarına alarak ileri istatistiksel teknikler kullanmak suretiyle gelişmiş kredi derecelendirme modelleri üretmektedirler. Araştırma, Basel II Sermaye Uzlaşısı Kriterlerinin öngörmüş olduğu kredi değerliliğinin tespit edilmesine ışık tutması açısından büyük bir öneme sahiptir.

4.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye genelinde faaliyet gösteren yabancı ve Türk sermayeli dört katılım bankasında, kredi analistliği görevini yapan toplam 2.256 adet analist oluşturmaktadır.

Araştırma evrenine ilişkin oluşturulan araştırma örnekleme %95 güven seviyesinde ve %5 güven aralığında 328 olarak hesaplanmıştır (www.macorr.com/ss_caculator.htm23 Nisan 2011). Bununla birlikte geri dönüş

oranının düşük olabilme olasılığı dikkate alınarak 750 adet anket katılımcılara gönderilmiştir. Sonuç olarak 513 tane anket değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo – 4.1 Araştırma Evreni ve Örneklemeye İlişkin Katılımcı Sayısı

	X Katılım Bankası	Y Katılım Bankası	Z Katılım Bankası	T Katılım Bankası	TOPLAM
Araştırma Evreni	685	369	723	479	2.256
Araştırma Örneklemi	344	72	68	29	513

Tablo-4.1.'de çalışmaya ilişkin araştırma evreni ve araştırma örnekleminde yer alan katılımcıların katılım bankalarına göre dağılımı yer almaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır.

Anket derecelendirme notunun oluşması ile ilgili 16 adet soruyu içermektedir. Sorular bankaların kredi derecelendirmesi yaparken nelere dikkat ettikleri tespit edilmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Araştırmada çalışılan bölüm ile firmanın ciro, sektör veya kurumsallaşma derecesine göre rating raporunu hazırlayan birimin farklı olmasına ilişkin görüşler arasındaki farklılığın istatistiki olarak anlamlı olup olmadığı ki-kare yöntemiyle ölçülmüştür.

4.4. Anket Sonuçlarının Değerlendirmesi

4.4.1.Firmanın Ciro, Sektör Veya Kurumsallaşma Derecesine Göre Rating Raporunu Hazırlayan Birimin Farklı Olması Durumu

Hipotez 1: Firmanın ciro, sektör veya kurumsallaşma derecesine göre rating raporunu hazırlayan birim farklı olmalı düşüncesi çalışılan bölüme göre farklılık göstermektedir.

Tablo – 4.2.Firmanın Ciro, Sektör Veya Kurumsallaşma Derecesine Göre Rating Raporu Hazırlayan Birim Farklılığı Bazında Anket Sonuçları

Çalıştığı Bölüm	Evet	Hayır	Toplam
Mali tahlil ve istihbarat Pazarlama	103	31	134
Kredi tahsis	166	13	179
Risk yönetimi	44	5	49
Kredi izleme	5	2	7
Diğer	27	5	32
Toplam	95	17	112
Toplamın Yüzdesi	440	73	513
	85.8%	14.2%	100.0%

Ki-Kare Testleri

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17.788(a)	5	.003
Likelihood Ratio	17.792	5	.003
Linear-by-Linear Association	.175	1	.675
N of Valid Cases	513		

a. 2 cells (16.7%) have expected Adet less than 5. The minimum expected Adet is 1.00.

Firmanın ciro, sektör veya kurumsallaşma derecesine göre rating raporunu hazırlayan birim farklı olmalı mı sorusuna verilen cevapların % 85.8' i evet iken %14.2 si hayırdır. Derecelendirme raporunu tek bir bölüm veya bağımsız derecelendirme firması değil farklı bölüm veya analistler hazırlamalıdır cevabı oluşmuştur.

Tablo – 4.3. Firmanın Ciro, Sektör Veya Kurumsallaşma Derecesine Göre Rating Raporunu Hazırlayan Birim Farklılığının Oranlar Bazında Anket Sonuçları

	Sıklık	Yüzde
Evet	440	85.8
Hayır	73	14.2
Toplam	513	100

Tablo-4.3'de firmada rating raporunu hazırlayan birimin farklı olması gerektiğini düşünen katılımcıların sıklık ve yüzde oranı verilmiştir. Dolayısıyla bir

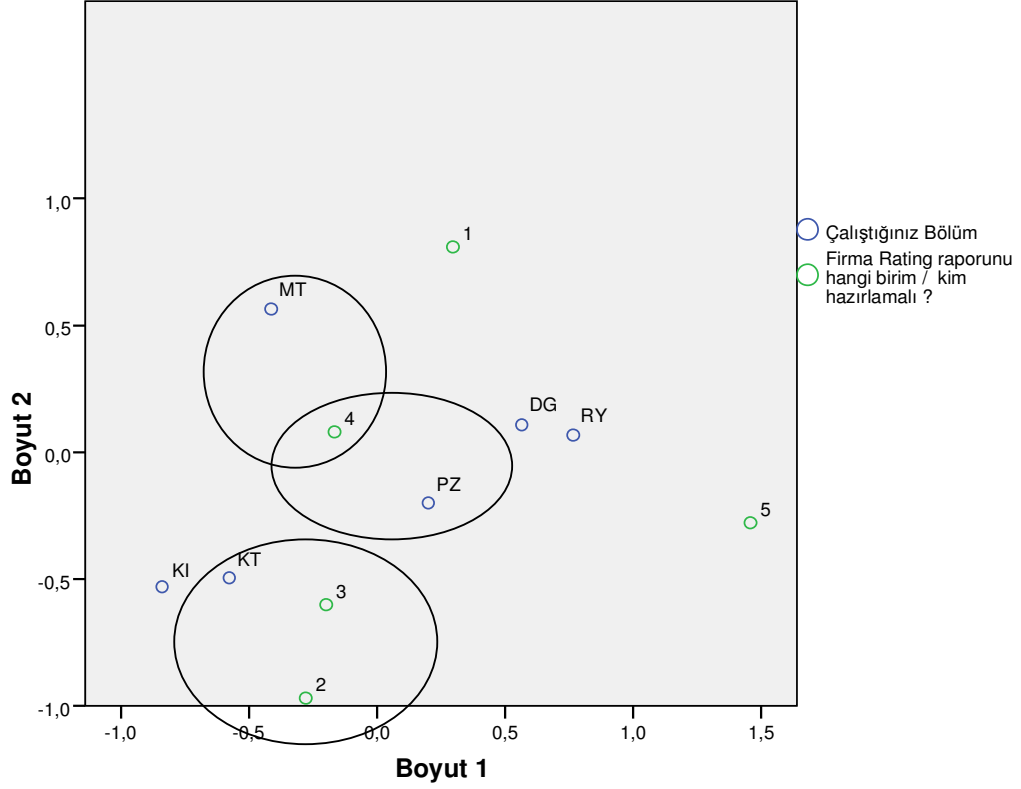
önceki soruya evet cevabı veren katılımcıların sayısı (n=440) Tablo-4.3'deki katılımcıların toplamını vermektedir.

4.4.2.Çalıştığı Departmana Göre Firma Rating Raporunu Hangi Birim/ Kim Hazırlamalı

Firma rating raporunu hangi birim/kim hazırlamalı sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde cevap verenlerin % 67.3'ünün firma büyüklüğüne göre şube pazarlamacısı/genel müdürlük/bölge mali tahlil uzmanı hazırlamalı fikrini paylaştığı görülmektedir. (Tablo 4.4.)

Tablo – 4.4. Firmanın Ciro, Sektör Veya Kurumsallaşma Derecesine Göre Rating Raporu Hazırlayan Birim Bazında Anket Sonuçları 2

	Sıklık	Yüzde
Şube pazarlamacısı kesinlikle rapor hazırlamamalı	38	8.6
Tüm firma raporlarını şube pazarlamacısı hazırlamalı	7	1.6
Şubelerde pazarlamacı haricinde şubeye tahsis edilen mali tahlil uzmanı hazırlamalı	63	14.3
Firma büyüklüğüne göre şube pazarlamacısı/ genel müdürlük/ bölge mali tahlil uzmanı hazırlamalı	296	67.3
Tüm firma raporlarını bağımsız derecelendirme firması hazırlamalı	36	8.2
Toplam	440	100

Şekil – 4.1.Çalıştığı Departmana Göre Firma Rating Raporunu Hangi Birim/ Kim Hazırlamalı Durumu

Şekilde görüldüğü üzere firma rating raporunun hangi birim veya kim tarafından hazırlanacağına ilişkin, risk yönetim, kredi izleme ve diğer analistlerin cevapları farklılaşmıştır. 1 ve 5 numaralı cevaplar bölümler tarafından tercih edilmemiştir. Mali tahlil ve istihbaratçılar ve kredi pazarlamacılarının 4 numaralı seçenek etrafında yoğunlaştıkları görülmüştür. Kredi Tahsisçilerinin eğilimi 2 ve 3 numaralı seçenekler üzerinde ağırlık kazanmıştır.

Özetle, Tablo-4.2’de görüldüğü gibi çalışılan bölüm ile firmanın ciro, sektör veya kurumsallaşma derecesine göre derecelendirme raporunu hazırlayan birimin farklı olmasına ilişkin görüşler arasında anlamlı farklılık vardır ($p < 0,01$). Dolayısıyla 1 numaralı hipotez kabul edilmiştir.

4.4.3. Rating Raporu Hazırlayan Uzman; Süreç Sona Ermeden Rating Notunun Görülmesi

Hipotez 2: Raporu hazırlayan uzman; süreç sona ermeden rating notunu görebilmeli görüşü çalışılan bölüme göre farklılık göstermektedir.

Tablo – 4.5. Rating Raporu Hazırlayan Uzmanın Süreç Sona Ermeden Rating Notunu Görebilmesi İle İlgili Anket Sonuçları

Bölüm	Çalıştığı	Evet	Hayır	Toplam
Mali tahlil ve istihbarat				
Adet		49	85	134
%		%36.6	%63.4	%100
Pazarlama				
Adet		68	111	179
%		% 38	%62	%100
Kredi tahsis				
Adet		15	34	49
%		% 30.6	%69.4	%100
Risk yönetimi				
Adet		0	7	7
%		% .0	%100	%100
Kredi izleme				
Adet		13	19	32
%		% 40.6	%59.4	%100
Diğer				
Adet		38	74	112
%		% 33.9	%66.1	%100
Toplam		183	330	513
	Toplamın Yüzdesi	35.7%	64.3%	100.0%

Ki-Kare Testleri

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5.384(a)	5	.371
Likelihood Ratio	7.683	5	.175
Linear-by-Linear Association	.323	1	.570
N of Valid Cases	513		

a. 2 cells (16.7%) have expected Adet less than 5. The minimum expected Adet is 2.50.

Rating raporu hazırlayan uzmanın süreç sona ermeden rating notunu görebilmesine ilişkin bankalar arasında % 95 güven düzeyinde fark yoktur sonucuna ulaşılmıştır. (Ki kare = 5.384 p = 0.513) Hayır diyenlerin oranı mali tahlil ve istihbaratçılar için % 63.4 iken, pazarlamacılar % 62.0, kredi tahsisçiler % 69.4, risk yöneticileri % 100, kredi izlemeciler % 59.4, diğerleri % 66.1 dir. Evet diyenlerin oranı mali tahlil ve istihbaratçılar için % 36.6 iken, pazarlamacılar % 38.0, kredi tahsisciler % 30.6, risk yöneticiler % 0, kredi izlemeciler % 40.6, diğerleri % 33.9 dir. Bu da gösteriyor ki risk yönetim tarafında ve kredi tahsis yapanlarda hayır oranı

yükselmektedir. Evet diyenler ise pazarlama departmanlarında görev yapanlarda yükselmektedir. Analistler rapor sona ermeden rating notunun görülmesini tercih etmemektedirler.

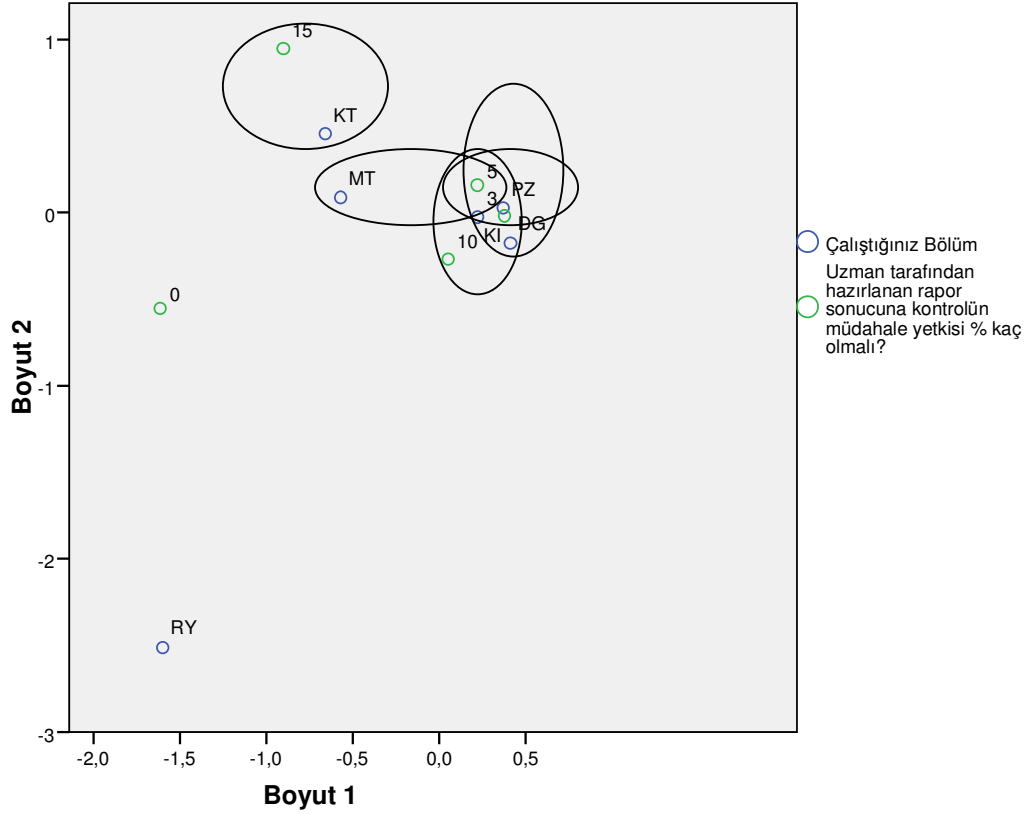
4.4.4. Uzmanın Müdahale Yetki Durumlarına Göre Katılım Bankalarının Karşılaştırılması

Türkiye’de faaliyet gösteren dört ayrı katılım bankası kredi derecelendirmesi yaparken derecelendirme notu oluşumunda ortaya çıkan nota müdahale yetkisi Tablo-4.6’da gösterilmiştir. Buna göre X ve Z katılım bankalarının oluşan nota müdahale yetkisi beş puan eksik veya fazla (+5, -5) iken, Y ve T katılım bankalarının oluşan nota müdahale yetkisi sıfır (0) dır.

Tablo – 4.6. Katılım Bankaları Uzman Müdahale Yetki Durumları Karşılaştırması

	Uzman Müdahale Yetkisi		
	-5	0	+5
X Katılım bankası	✓		✓
Y Katılım bankası		✓	
Z Katılım bankası	✓		✓
T Katılım bankası		✓	

Kaynak: EK 4 nolu anket verilerine göre tarafımızca düzenlenmiştir.

Şekil – 4.2. Çalıştığı Bölüme Göre Uzman Tarafından Hazırlanan Rapor Sonucuna Kontrolörün Müdahale Yetkisi Durumu

Uzman tarafından hazırlanan rapor sonucuna kontrolörün müdahale yetkisine ilişkin risk yönetim ve diğer analistlerin cevapları farklılaşmış ve hiçbir cevaba yaklaşmamıştır. Uzman müdahalesinin sıfır olduğu cevabı bölümler tercih etmemişlerdir. Mali tahlil ve istihbaratçılar, kredi pazarlamacıları, kredi tahsisçiler, kredi izlemeciler % 3, % 5 ve % 10 yönünde müdahale yetkisi eğilimi göstermişlerdir.

Özetle, Tablo-4.5’de görüldüğü gibi çalışılan bölüm ile raporu hazırlayan uzman; süreç sona ermeden derecelendirme notunu görebilmeli görüşleri arasında anlamlı farklılık yoktur ($p < 0,05$). Dolayısıyla 2 numaralı hipotez RED edilmiştir.

5.SONUÇ

Çalışmamızda Türkiye'deki Katılım Bankalarında kredi derecelendirilmesi yapılırken çalışılan departman bazında farklılıklar ortaya konmuştur. Diğer bir ifade ile bankalarda kredi derecelendirme faaliyetinden sorumlu departmanların farklı ve benzer yönleri belirlenmiştir. Bankalar kesinlikle dışarıdan bir derecelendirme kuruluşu tarafından firmalarının derecelendirilmesini benimsememişlerdir. Derecelendirme işlemini kendi bünyesinde çalıştırdıkları analistler tarafından yapılması yönünde görüş bildirmişlerdir. Kısaca dışsal derecelendirme yönteminden daha çok içsel derecelendirme yönteminin kabul edilebilirliğini ifade etmişlerdir.

Araştırmada, Türkiye'deki mevcut dört ayrı katılım bankasının derecelendirmeyi nasıl yaptıkları ve hangi yöntemi uyguladıkları sorularının cevapları iki hipotezle test edilmiştir.

Hipotez sonuçlarından bankaların derecelendirme raporlarını firmaların hacimleri dikkate alınarak şube ve genel müdürlükte görev yapan derecelendirme uzmanlarının hazırlaması yönünde görüş yoğunlaşmıştır.

Diğer bir sonuç, derecelendirme raporu hazırlayan uzman süreç sona ermeden derecelendirme notunu görebilmeli görüşü çalışılan bölüme göre farklılık göstermektedir. Ağırlıklı görüş rapor son halini alıncaya kadar derecelendirme notunun eğilimi hakkında bilgi sahibi olunmamalı ve nota müdahale edilmemelidir. Bankalar arası farklılık incelendiğinde ise X ve Z katılım bankası uzmanın hazırladığı derecelendirme raporuna müdahaleyi uygun görürken Y ve T katılım bankası oluşan derecelendirme notuna hiçbir şekilde müdahaleyi uygun görmemektedir. Kredi kalitesinin yüksek olması ve geri dönüşlerinde sıkıntı yaşanması istenmiyorsa derecelendirme yapan uzmanın derecelendirme raporunu hazırladığı sürece oluşacak olan notun seyrini görmemeli ve rapor tüm çıplaklığı ile ortaya çıktıktan sonra bir üst makam incelemesi yapmalıdır. Son karar verici komite ise uzmanın gözünden kaçabilecek noktaları tekrar gözden geçirerek rapora son halini vermesi çalışmamızdan çıkan sonucu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

ALP, Ali ve Serdar ÜSTÜNDAĞ. “Bankaların Derecelendirilmesi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Temmuz-Ağustos-Eylül, 2007.

AKGÜÇ, Öztin. **Kredi Taleplerin Değerlendirilmesi**, İstanbul: Arayış Basım Yayıncılık, 2010.

BABUŞCU, Şenol. “Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması”, **Sermaye Piyasası Kurulu**, Yayın No:94, Ankara, 1997.

BERK, Niyazi. **Finansal Yönetim**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2003.

BOTAN BERKER, Ayşe, “Finans Sisteminde Tahvil Getirilerinin Kredi Dereceleri ile İlişkisi: Gelişmekte olan Ülkeler Açısından Bir Uygulama”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2008.

BRUNNER, Antje ve J.Pieter, KRAHNEN ve WEBER, M. Information Production in Credit Relationships: On the Role of Internal Ratings in Commercial Banking, **Center for Financial Studies**, Frankfurt, 2000.

CORNEE, Simon. On The Role Of Subjective And Experiential Factors In Internal Credit Rating: The Case of Social Banking. CREM-IGR (University of Rennes 1). cermat. iae. univ-tours.fr/IMG/pdf/CORNEE.pdf, 2 Kasım 2010.

ÇABUK, Adem ve İbrahim, LAZOL. **Mali Tablolar Analizi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

GÜRMAN, Tevfik. “Bankaların Derecelendirilmesi”, Uzman Gözüyle, **Bankacılık Dergisi**, Eylül 1994.

GUIDO Giese, Basel II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş, Çev. Melek Acar Boyacıoğlu, İstanbul: Bankacılar Dergisi, sayı. 46, 2003. s.70.

NYE, Roger P. ve Selda EKE. “Türkiyede Kredi Derecelendirmesi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, İstanbul, Mayıs 2004.

PALMATEER, **Reid Dorsey Sovereign Credit Ratings and the Effect of Disaggregated Aid on Borrowing**, Journal Of Fixed Income, 1998.

SCOTT, Hol S., **Capital Adequacy Beyond Basel, Banking Securities an Insurance**, Oxford University Press U.S.A., 2005.

SUNALI, Halil ve Ediz, USMAN. Rating; Türkiye'deki Yasal Düzenleme. **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Aralık 98-Ocak 99.

ŞEN, Gürcan. Bankalarda Kredi Değerlendirmede Gelecek Projeksiyonların Kullanımı, **Activeline**, Ağustos, 2004.

TATLIDİL, Hüseyin ve Murat ÖZEL. "Firma Derecelendirme Çalışmaları Konusunda Çok Değişkenli İstatistiksel Analize Dayalı Karar Destek Sistemlerinin Kullanımı", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 54, 2005.

YALKIN, Mehmet Burak, "Basel II Kapsamında Şirket Derecelendirme ve Bankaların Mali Tahlil Birimleri Açısından Değerlendirilmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalı Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı**, Ankara, 2007.

MÜLAKAT

Katılım bankaları insan kaynakları yöneticileri ile yapılan mülakatlar. (28 Aralık 2010).

T katılım bankası mali tahlil yöneticisi ile yapılan mülakat (10 Ocak 2011).

T katılım bankası ticari pazarlama yöneticisi ile yapılan mülakat (11 Şubat 2011).

X katılım bankası mali tahlil yöneticisi ile yapılan mülakat (20 Ocak 2011).

X katılım bankası ticari pazarlama yöneticisi ile yapılan mülakat (21 Ocak 2011).

Y katılım bankası mali tahlil yöneticisi ile yapılan mülakat (27 Ocak 2011).

Y katılım bankası ticari pazarlama yöneticisi ile yapılan mülakat (28 Ocak 2011).

Z katılım bankası mali tahlil yöneticisi ile yapılan mülakat (03 Şubat 2011).

http://www.macorr.com/ss_caculator.htm (23.04.2011).